

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

**BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN
SERIA ARHEOLOGIE**

1 - 2009

**Editura Renaissance
București
2009**

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 1

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor șef:

Drd. Ecaterina Țânțăreanu, *Muzeul Județean Teleorman*

Membrii:

Dr. Radian R. Andreescu, *Muzeul Național de Istorie a României*

Dr. Abraham van As, *Leiden University*

Dr. Douglass W. Bailey, *San Francisco State University*

Dr. Ioana Bogdan-Cătănciu, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*

Dr. Sabin Adrian Luca, *Universitatea 'Lucian Blaga' din Sibiu, Muzeul Național Brukenthal*

Dr. Steve Mills, *Cardiff University*

Dr. Cristian Schuster, *Universitatea din București, Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*

Dr. Laurens Thissen, *Thissen Archaeological Ceramics Bureau, Amsterdam*

Secretar de redacție:

Drd. Pavel Mirea, *Muzeul Județean Teleorman*

Coperta: vas antropomorf eneolitic (Gumelnița), descoperit la Vitănești 'Măgurice' (desen de Cătălina Dănilă)

Traduceri din limba engleză: Alexandra Țânțăreanu

Tehnoredactare: Pavel Mirea și Pompilia Zaharia

Colegiul de redacție nu răspunde de opiniile exprimate de către autori.

Correspondența, manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb se vor trimite Colegiului de redacție, pe următoarea adresă: MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, cod poștal 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA sau prin email: muzjudteleorman@yahoo.com; ecaterinaan@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

Volum editat cu sprijinul Consiliului Județean Teleorman

Editura Renaissance 2009
www.editurarenaissance.ro
(Editură recunoscută C.N.C.S.I.S.)
Editor: Sorin Alexandru ȘONTEA
Telefon/fax: 031.808.91.97/0744.652118
E-mail: sorinsontea@rdslink.ro

©Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii

ISSN 2065-5290
Tipar: ABSTRACT MEDIA SRL
Tel/fax: 031.808.91.97

SUMAR CONTENTS

Cuvânt înainte	5
Foreword	7
Laurens C. THISSEN First ceramic assemblages in the Danube catchment, SE Europe – a synthesis of the radiocarbon evidence <i>Primele grupuri ceramice din bazinul Dunării, sud-estul Europei – o sinteză a datelor radiocarbon</i>	9
Corneliu BELDIMAN, Diana-Maria SZTANCS Industria materiilor dure animale aparținând culturii Starčevo-Criș descoperită în așezarea de la Măgura 'Buduiasca-Boldul lui Moș Ivănuș', jud. Teleorman. Considerații asupra repertoriului tipologic <i>L'industrie des matières dures animales appartenant à la culture Starčevo-Criș découverte dans le site Măgura 'Buduiasca-Boldul lui Moș Ivănuș', dép. de Teleorman, Roumanie. Considérations sur la typologie</i>	31
Steve MILLS High-resolution study and raster interpolation of early Neolithic pit features at Măgura 'Buduiasca', Teleorman County, Southern Romania <i>Studiu de înaltă rezoluție și interpolări raster pentru gropile din perioada neolitică timpurie de la Măgura 'Buduiasca', județul Teleorman, sudul României</i>	55
Amelia PANNETT The lithic assemblages from Teleor 003: preliminary analysis and interpretations <i>Industria litică de la Teleor 003: studiu preliminar și interpretări</i>	67
Radian R. ANDREESCU, Pavel MIREA, Katia MOLDOVEANU, Ion TORCICĂ Noi descoperiri în așezarea gumelnițeană de la Vitănești 'Măgurice' <i>New discoveries from the Gumelnița culture settlement Vitănești 'Măgurice'</i>	75
Alin FRÎNCULEASA Descoperiri arheobotanice în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova) <i>Archaeobotanical discoveries from the Chalcolithic settlement of Mălăieștii de Jos (Prahova County)</i>	93
Pavel MIREA Un tezaur de epocă geto-dacă descoperit la Măgura, jud. Teleorman <i>A Geto-Dacian hoard find at Măgura, Teleorman County</i>	99
Peti DONEVSKI Archaeological investigations in Silistra (Durostorum) <i>Cercetări arheologice la Silistra (Durostorum)</i>	105
Valentin RADU, Adrian BĂLĂȘESCU, Pavel MIREA, Steve MILLS, Katia MOLDOVEANU, Radian R. ANDREESCU, Douglass W. BAILEY O depunere rituală de animale descoperită la Măgura 'Buduiasca' (jud. Teleorman) <i>A ritual animal deposition found at Măgura 'Buduiasca' (Teleorman County)</i>	131
Bogdan CIUPERCĂ, Andrei MĂGUREANU Unele observații asupra problemei tiparelor din secolele V-VII descoperite în spațiul extra-carpatic <i>Regarding the problem of the VI-VII century mould finds in the extra-Carpathian area</i>	149

Ecaterina ȚĂNȚĂREANU Observații asupra ceramicii medievale de uz comun de la Zimnicea, jud. Teleorman <i>Notes on the common use medieval pottery from Zimnicea, Teleorman County</i>	159
Douglass W. BAILEY Archaeologies of the Teleorman Valley: the contemporary past and fragmented records <i>'Arheologiile' văii Teleormanului: trecutul contemporan și înregistrările fragmentare</i>	175
Cătălin LAZĂR Considerații teoretico-metodologice privind studiul practicilor funerare (I): Contribuțiile antropologiei culturale și sociale <i>The theoretical and methodological considerations concerning the study of funerary practice (I): the contribution of cultural and social anthropology</i>	181
Ioana BOGDAN CĂTĂNICIU Limes Daciae Inferioris, cercetări și ipoteze <i>Limes Daciae Inferioris, research and hypotheses</i>	195
Dragoș MĂNDESCU Descoperirea sitului arheologic de la Zimnicea și prima etapă a cercetării sale: 'Explorațiunile' lui Cezar Bolliac (1845, 1858?, 1869, 1871-1873) <i>La découverte du site archéologique de Zimnicea et la première étape de sa recherche: 'Les explorations' de Cezar Bolliac (1845, 1858?, 1869, 1871-1873)</i>	205
Ionel CÂNDEA Vechi cercetări arheologice și istorice în județul Teleorman și la cetatea Turnu (Măgurele) <i>Old archaeological and historical research in Teleorman County and at Turnu (Măgurele) citadel</i>	215
Colaboratori <i>Contributors</i>	223

UNELE OBSERVAȚII ASUPRA PROBLEMEI TIPARELOR DIN SECOLELE V-VII DESCOPERITE ÎN SPAȚIUL EXTRA-CARPATIC¹

Bogdan CIUPERCĂ
Andrei MĂGUREANU

Abstract: *In this paper we discuss the problems of the imports in the extra Carpathic area, a territory where many interests encounter (Avar, Slav and Early Byzantine). Some of the finds most associated with the notion of 'imports' are the moulds for casting jewellery and some costume pieces.*

The first step in an investigation of the imports is to study the moulds. These represent a special type of find, usually related to defining the commercial relations from an area, or to demonstrate the activities of the craftsmen that implies a higher degree of importance to the local communities. Unfortunately, there is not sufficient space in this paper to present all the archaeological information.

A new analysis and publication of the moulds and of the archaeological context where they were found, represents the first step to clarify the real production capacities of the local communities from the north part of the Danube. This is necessary for an examination of what can be defined as an 'import'.

Rezumat: *În acest articol abordăm problema importurilor din spațiul extracarpatic, un teritoriu în care ce a atras interesul avarilor, slavilor și bizantinilor. Unele dintre descoperirile de aici, asociate cu noțiunea de 'importuri', sunt reprezentate de tiparele pentru turnat obiecte de podoabă și de port.*

Un prim pas important în analizarea acestor importuri este studierea tiparelor. Acestea reprezintă un tip aparte de descoperiri, de obicei asociate fie pentru a defini relațiile comerciale dintr-un teritoriu, fie pentru a demonstra activitățile meșteșugarilor, aspect ce le conferă un grad mare de importanță în cadrul comunităților locale. Din păcate, paginile de față nu pot cuprinde toată informația arheologică.

O reanalizare și o republicare a tiparelor și a contextului arheologic din care acestea provin, reprezintă un prim pas pentru a clarifica capacitățile reale de producție ale comunităților aflate la nord de Dunăre. Aceasta este necesară pentru a examina ceea ce poate fi definit ca 'import'.

Key words: *import; moulds; trade; craftsmen; workshops; jewellery and costume pieces; founding; pressing; Lower Danube; V-VII centuries AD.*

Cuvinte cheie: *import; tipare; comerț; meșteșugari; ateliere; piese de port și podoabă; turnare; presare; Dunărea de Jos; secolele V-VII p. Chr.*

Introducere

Unele dintre piesele cel mai des asociate cu noțiunea de import sunt tiparele pentru turnat piese de port și podoabă. Din acest motiv ne-am oprit asupra acestei categorii de inventar arheologic pentru a deschide o primă discuție cu privire la problematica importurilor în spațiul extracarpatic. Ne-am oprit asupra acestui teritoriu deoarece acesta reprezintă o adevărată placă turnantă între lumea avară, slavă și romano - bizantină.

Acest studiu a pornit de la constatarea inexistenței unei lucrări care să abordeze exhaustiv informația arheologică, tiparele reprezentând o categorie de piese deseori utilizată ca etalon, fie al definirii relațiilor comerciale din această zonă, fie al demonstrării unor activități meșteșugărești, care să confere un grad ridicat de respectabilitate unor comunități locale (autohtone).

Piese 'importate' sunt menționate în multe dintre studii, dar niciodată nu s-a definit noțiunea de import în relația sa cu capacitatea de producție din zonele analizate. În același timp apare definirea eronată sau uneori chiar lipsa acesteia privind unii termeni cum ar fi cei de atelier, de centru meșteșugăresc, de primat tehnologic, schimb ritual, schimb economic etc. În lipsa unor astfel de definiții și explicații, utilizarea acestor concepte se realizează pornind de la experiența, intuiția și intenția autorilor.

Problema importului

În literatura de specialitate din România se observă inexistența unei discuții asupra a ceea ce se înțelege prin noțiunea de 'import' în arheologia mileniului I la Dunărea de Jos.

Unele articole, care par să abordeze această problemă, se limitează la a considera import doar piese alese subiectiv și doar pentru a demonstra o legătură privilegiată a populației romanice cu teritoriile Imperiului Bizantin.

Problema pieselor susceptibile de a fi considerate importuri și a semnificației acestora merită o atenție aparte, necesitând o vastă și îndelungată cercetare a fenomenului atât din punct de vedere al arheologiei tradiționale, al arheologiei teoretice, antropologiei cât și de ce nu al analizei economice. Termenul de import are o sferă mai largă de definiție, motiv pentru care ne-am oprit asupra unui număr de patru posibile interpretări, care în accepțiunea noastră pot defini importul de piese arheologice descoperite într-o anumite regiune.

O primă interpretare pe care o sugerăm este cea de import economic, care definește aducerea prin mijloace comerciale într-un teritoriu aflat sub o autoritate a unor produse denumite mărfuri importate, în urma unor schimburi economice efectuate cu sau fără monedă (troc). Conceptul economic este totuși relativ îngust, referindu-se la o categorie restrânsă de piese și dificil de demonstrat arheologic mai ales în epoca la care ne referim.

Cea de-a doua interpretare este cea din punct de vedere arheologic, conform căreia este considerat drept import orice obiect care ajunge într-un spațiu geografic, prin orice mijloace și care nu a fost identificat în inventarul arealului respectiv până la acel moment inițial. Definierea punctului de vedere arheologic al importului este relativă înglobând mai multe alte noțiuni pe care le putem considera de sine stătătoare cum ar fi darurile, stipendiile, jaful, prada de război, averea prizonierilor, averea celor imigrați etc.

O a treia interpretare la care ne referim este cea a importului ideilor (ideologic). Prin aceasta înțelegem fie preluarea ideii de a purta un anumit tip de piesa de port și podoabă sau chiar costum, fie preluarea unor motive decorative și utilizarea lor pe aceleași sau pe alte tipuri de obiecte.

Ultima interpretare este cea de import tehnologic, realizat prin transferarea unor tehnologii specifice unei anumite zone și aplicarea lor în alt teritoriu în care nu au mai fost folosite până în acel moment. Ideea de import tehnologic enunțată mai sus se referă nu atât la un import tehnologic de tip mercantilist similar celui din ziua de astăzi, cât mai degrabă unuia de tip aristocratic, de prestigiu, ca o formă de 'imitatio'. De altfel, acesta este un răspuns material la un import ideologic fie el din sfera domeniului laic, fie din cel religios. Importul tehnologic poate fi probat prin studierea microscopică a piesei pentru stabilirea modului de producere a piesei, pentru definirea exactă a tehnologiei prin care tiparul era folosit la producerea de subsansambluri sau chiar de piese monoansamblu și pentru stabilirea modului de ansamblare a obiectelor realizate din mai multe subsansamble.

Studiul nostru își propune să atingă implicațiile celor patru interpretări date noțiunii de import, prezentate mai sus, din perspectiva unei categorii de piese cu implicații deosebite în explicarea fenomenelor de interrelaționare dintre populațiile spațiului extracarpatic și imperiul bizantin, dar și cu celelalte centre de putere învecinate și anume tiparele pentru producerea pieselor de port și podoabă.

Teritoriul asupra căruia ne-am oprit este reprezentat de arealul cunoscut generic ca aparținând culturilor Ipotesti-Cândești-Ciurelu și Costișa-Botoșana-Hansca. Aceste culturi arheologice sunt definite în literatura de specialitate ca expresia materială a celor ce locuiau în secolele V-VII în teritoriile denumite astăzi: Muntenia, Moldova, Basarabia și Bucovina.

Problema publicării

Până în prezent, în spațiul analizat au fost identificate un număr de 113 de tipare (64 de tipare provin din L 36 la Bernașivka cf. Vinokur 1997), recuperate din 35 de puncte. Statistic aceste tipare au fost descoperite în 22 așezări, iar 13 sunt descoperiri întâmplătoare, fără să fie cunoscut cărui tip de ansamblu ar putea aparține. Dintre cele 100 de piese descoperite în urma săpăturilor sistematice, doar 80 (64 de la Bernașivka) de piese sunt amintite ca provenind din complexe (14 locuințe, 3 gropi menajere), în timp ce pentru restul de piese nu este menționată apartenența la un complex clar precizat.

Se poate observa modul defectuos, de cele mai multe ori incomplet al publicării acestor piese. În general lipsesc informații despre dimensiunile tiparelor, despre roca din care au fost realizate, despre eventualele urme de oxizi etc.

Publicarea defectuoasă se resfrânge și asupra descrierii, desenelor și fotografiilor de o calitate nu tocmai bună. Aceleași piese publicate în articole diferite au desene modificate sau incomplete. De cele mai multe ori, piesa (piesele) nu este publicată împreună cu contextul în care a fost descoperită, fără a se preciza complexul sau asocierea cu alte piese în cadrul inventarului (publicare selectivă).

Pentru nici una dintre piese nu avem analize chimice, care să probeze utilizarea tiparului. Lipsesc și analizele geologice micro- și macroscopice care ar putea oferi informații suplimentare cu privire la tipul de rocă și la zonele de unde acesta ar putea provenii. Știm doar că din cele 49 piese (exceptându-le pe cele descoperite la Bernașivka care constituie un caz aparte): 2 sunt din calcar, 8

din gresie, 2 din lut, 4 din marnă, 2 din rocă calcaroasă, iar pentru restul de 31 știm că sunt realizate din piatră, o încadrare largă ce nu oferă detalii relevante. Este important de știut cu exactitate tipul de rocă, deoarece într-un fel se incizează un model în calcar și altfel în gresie sau marnă, fiind necesare ustensile mai complexe pentru rocile cu o structură geologică mai rezistentă.

Problema atelierelor

Din analiza contextului în care au fost descoperite cele 113 tipare și a asocierii acestora cu alte piese utilizate în procesul de producere a obiectelor de port și podoabă se observă că dotarea presupuselor 'atelier' este destul de săracă.

Există o evidentă deosebire între inventarul acestor ateliere și cel al mormintelor atribuite unor orfevri, cum sunt cele descoperite la Bandul de Câmpie (Kovacs 1913: 398-402) pentru spațiul gepidic, Brünn (Werner 1954: 37, nr. II. 55, abb. 7) sau Poysdorf (Beninger 1966: 167-87) pentru spațiul germanic-longobard, Felnac (Mărghitan 1985: 43-61, fig. 3-6) sau Kunszentmárton (Csallány 1933) pentru spațiul avaric și Herouvillette (Decaëns et al. 1971) pentru spațiul franc.

Din comparația inventarului unei locuințe presupuse 'atelier' și cea a mormintelor atribuite unor meșteșugari se observă bogăția celor din urmă. Practic, numai pe baza acestora ne putem crea o imagine mai clară asupra tipurilor de ustensile necesare unui astfel de meșter specializat (clești, nicovale, ciocane de diferite dimensiuni, tipare, seturi de gravoare, dălți etc.).

În 57 de situri identificate în teritoriul extracarpatic au fost cercetate 309 locuințe adâncite. Dintre acestea, în 12 dintre situri au fost semnalate 18 ateliere metalurgice. După cum se poate constata complexe definite drept ateliere nu se individualizează prin caracteristici arhitecturale deosebite. Practic, dacă am face abstracție de inventar, nu am putea deosebi aceste complexe de cele considerate a fi numai locuințe (situații de acest fel pot fi observate și la Budureasca, vezi Teodorescu et al. 1993: 365-88; 1999: 91-118). Drept urmare singurul criteriu în definirea ca ateliere rămâne inventarul descoperit: tipare, linguri de lut, unelte și ustensile și deșeuri metalurgice.

Ca atare se poate constata că cel mai des întâlnit obiect ce apare în complexe interpretate drept ateliere este ligura de lut. Ea este considerată unul dintre argumentele forte în definirea unui atelier metalurgic, chiar dacă pe nici una dintre ele nu se menționează a fi identificate resturi de metale. Totuși, în alte zone astfel de linguri poartă urmele de metale topite (Kubica – Kabacińska și Szmoniewski 2002: 75-83).

Pe locul doi se situează tiparele, argument decisiv în interpretarea complexului, indiferent de starea și poziția în care piesa a fost descoperită, chiar și în condițiile în care au fost descoperite piese fragmentare, unele de foarte mici dimensiuni, păstrându-se părți nesemnificative ale acestora.

Surprinzător, pe locul trei apar fusaiiolele, aproape nelipsite din complexe analizate. Rolul lor în inventarul unui complex-atelier metalurgic este neclar, ele fiind tradițional considerate ca reprezentând un cu totul alt meșteșug, în legătură cu torsul-țesutul (Teodor 1996: 50).

Surprinde lipsa aproape totală a deșeurilor metalurgice în cadrul unor astfel de complexe. Practic, cu câteva excepții, în ciuda prezenței unui inventar numeros, nu au fost identificate deșeuri rămase de la prelucrarea metalului. Chiar în cazul în care astfel de deșeuri au fost descoperite, acestea sunt în cantități nesemnificative.

Cu excepția situației de la Soldat Ghivan (Dolinescu-Ferche și Constantiniu 1981, fig. 17 [lingură metalurgică], fig. 18/1 [tipar]; Teodorescu 1972, fig. 5/1 [săgeată], 318, fig. 16 [amfore], fig. 10/15 [pahar], 322, fig. 18/12 [limbă de curea]), unde pe lângă un tipar apar și alte trei ustensile specifice unei activități metalurgice (lingură pentru turnat, pensetă, un posibil creuzet) și deșeuri, în nici unul dintre celelalte complexe nu a mai fost semnalată o atât de bogată asociere de unelte și ustensile.

Dornurile, gravoarele sau dălțile apar destul de rar, iar caracterul lor strict metalurgic poate fi pus sub multe semne de întrebare, acestea putând ușor să fie de fapt simple împungătoare (sule) fără a avea utilizare ca ustensile de bijutier (Corman 1988: 32).

Chiar dacă apar unelte și ustensile în unele complexe, nu putem fi siguri că acestea sunt într-adevăr ateliere din simplul fapt că, pentru nici unul nu există o descriere completă din care să putem afla poziția în care a fost descoperită fiecare dintre piese. De exemplu complexul 33 de la Davideni este considerat ca fiind un atelier datorită unui fragment de tipar descoperit în umplutura complexului (Mitrea 2001: 72, fig. 65/5) și ca atare cu greu îi poate fi atribuit. Dacă acest tipar semnalează un atelier atunci este vorba despre un alt complex, care a funcționat ulterior existenței complexului 33. Din păcate astfel de informații privind locul exact de descoperire al unor piese apar extrem de rar.

Problema meșterilor

Prezența tiparelor pentru producerea de piese de port și podoabă în spațiul extracarpatic ridică o altă problemă, și anume cea a meșterilor care au utilizat aceste tipare. Confecționarea unor piese de podoabă în teritoriul analizat, reflectă cererea locuitorilor pentru astfel de produse, cerere care nu putea fi satisfăcută numai prin comerț. Tiparele descoperite în acest areal puteau ajunge aici pe mai multe filiere, fie direct din imperiu, fie erau confecționate aici de unii meșteri sau puteau proveni din alte zone învecinate.

Originea meșterilor specializați în confecționarea de piese de port și podoabă realizate în tehnica turnării sau presării a generat de-a lungul timpului mai multe opinii, fiecare având la prima vedere argumente forte. Principalele 'curente' în cadrul istoriografiei noastre sunt cele care susțin pe de o parte că acești meșteri sunt fie autohtoni, fapt ce ar atesta 'antecedentul local meșteșugăresc, care atestă continuitatea' (Teodorescu 1972: 92); fie prezența unor meșteri originari din Imperiul bizantin cărora li se datorează prezența 'importurilor la nordul Dunării' (Werner 1971: 244). În același timp chiar și unii dintre arheologii care susțineau originea nord-dunăreană a meșteșugarilor ce au lucrat în acest spațiu, admit existența unui 'permanent aflax de noi elemente meșteșugărești romano-bizantine plecate din imperiu' (Teodorescu 1972: 92, nr. 50).

Locul de proveniență al meșteșugarilor ce au creat tiparele și implicit piesele care erau confecționate cu acestea poate oferi la un moment dat o imagine mai aproape de realitatea epocii cu privire la relația modă-imitație și asupra modalităților de difuziune a acesteia. La o primă analiză se observă existența unei situații interesante în ceea ce privește raportul dintre tipare și modelele gravate, și anume tiparele sunt realizate în marea majoritate într-o tehnică de proveniență bizantină, dar majoritatea modelelor decorative de pe piesele gravate au analogii în mediul avaric și germanic. De asemenea, există foarte puține piese descoperite în spațiul extracarpatic care să aibă analogii în rândul pieselor de pe tiparele cunoscute până în prezent.

În acest context considerăm că această problemă a provenienței meșteșugarilor-specializați ar putea oferi informații suplimentare necesare înțelegerii dinamicii relațiilor economice și sociale ale epocii și spațiului analizate. Pentru discutarea acestei probleme, care a fost tratată colateral în studiile de până acum, ne putem folosi de sursele literare.

Informații privind exodul unor grupuri de oameni originari din imperiu ne sunt oferite de către Procopius din Caesarea, care scria că „... o mulțime mare de oameni fugeau fără încetare la barbari sau la romani din ținuturile cele mai depărtate...” (Procopius 1972: 105-7). Deplasarea unora dintre meșteșugarii din provinciile sud-dunărene la nordul fluviului era strâns legată de înrăutățirea condițiilor de viață ale acestora, datorită creșterii impozitelor pe care le percepea statul ca și a numeroaselor incursiuni ale populațiilor migratoare ce erau urmate de foamete și sărăcie: „*lucrătorii și meșteșugarii erau firește siliți să sufere de foame și de acea lepădau cetățenia romană și fugeau*” (ibid.: 199) „...dar cel mai amarnic i-a lovit pe cumpărătorii de pâine, cum sunt meșteșugarii... și alți oameni năpăstuiți și care nu pot trăi fără să cumpere pâine...” (ibid.: 203).

Informațiile transmise de către sursele literare bizantine trebuie abordate cu unele rezerve deoarece ar putea fi vorba de un curent propagandistic prin care se încerca revigorarea valorilor tradiționale romane, utilizându-se modelul 'bunului barbar', nereflectând fidel realitățile socio-economice ale epocii. În același timp trebuie să admitem că locuitorii imperiului trebuie să fi cunoscut poate cel mai bine realitățile nord dunărene datorită contactelor aproape permanente cu cei ce locuiau în acest spațiu, fie datorită campaniilor militare, fie datorită schimburilor comerciale.

Un aspect important al evoluției demografice a zonei de care ne ocupăm îl constituie problema prizonierilor și transfugilor proveniți din imperiu, stabiliți la nordul fluviului. Acești prizonieri, care în unele cazuri sunt foarte numeroși, au influențat în mod sigur moda locuitorilor nord-dunăreni, printre aceștia putând fi și meșteșugari din orașele sud dunărene. Același Procopius din Caesarea, referindu-se la expediția triburilor bulgare din anul 539 nota că aceștia „*au pus stăpânire pe avuții, au luat cu dânșii 120.000 de prizonieri (cifra exagerată) și s-au întors cu toții acasă, fără să întâlnească nici o împotrivire din partea cuiva*” (FHDR 1970: 435). Această practică se întâlnește și la alte populații cum ar fi sclavinii, așa cum apare când referindu-se la expediția desfășurată la începutul anului 548 relatează că „*o armată de sclavini trecu fluviul Istru și săvârși lucruri îngrozitoare...omorând și luând în sclavie pe toți tinerii care le cădeau în mână și prădând avuțiile...*” (ibid.: 445).

Concluzii

În aceste câteva rânduri am încercat să precizăm unele dintre problemele pe care noi le considerăm importante pentru o viitoare analiză asupra importurilor în teritoriul nord dunărean.

Ce putem înțelege prin import, cum sunt publicate piesele și contextele arheologice, cum sunt interpretate acestea și cine le utilizează, credem că sunt principalele teme ce trebuie discutate pentru o mai bună înțelegere a unor fenomene specifice nu numai mileniului I p. Chr.

Textul de față se dorește a fi doar o introducere în problematica acestui fenomen complex al importurilor, propunându-ne ca pe viitor să aprofundăm aceste subiecte într-o serie de studii.

În urmărirea problematicii importurilor din spațiul extracarpatic considerăm necesară, ca primă etapă, analiza acestei categorii deosebite de piese care sunt tiparele pentru produs piese de port și podoabă.

Reanalizarea și republicarea acestor piese, precum și a contextelor în care acestea au fost descoperite reprezintă un prim pas spre clarificarea posibilităților reale de producție ale comunităților locale. Acest lucru este absolut necesar pentru a putea analiza importurile din perspectiva celor patru interpretări ale noțiunii enunțate în acest studiu: economic, arheologic, ideologic și tehnologic.

Catalog tipare

Localitatea/ așezarea	Nr. piese	Literatura
Aldeni, jud. Buzău	1	Teodorescu 1972: 91, fig. 7/3
Botoșana, jud. Suceava	2	Teodor 1984: 40, fig.20/3; 41, fig.20/1; 1991: 129, fig.11/1 a-c;
București-Dămăroaia	1	Morintz și Rosetti 1959, pl. XXXI/12; Teodorescu 1972: 93, nr. 3b, fig. 2/5
București- Soldat Ghivan	1	Teodorescu 1972: 94, nr. 6a, fig. 3/1; Dolinescu-Ferche și Constantiniu 1981, fig. 18/1
București- Străulești Lunca	1	Constantiniu 1966: 666; Teodorescu 1972: 94, nr. 7a, fig. 3/6; Bârză 1981, pl. 16/4; Știrbulescu 2000: 57, nr. 67
București - Tei	1	Teodorescu 1972, fig. 4/5
Budureasca, jud. Prahova	9	Teodorescu 1971a: 94, nr. 392, 393, 396; 1971b: 157-158; Miclea și Florescu 1980: 212, nr. 820, fig. 820, nr. 821, fig. 821, nr. 822, fig. 822; Teodorescu și Peneș 1984: 47, fig. 22; Bârză 1981, pl. 14
Cacica, jud. Suceava	1	Andronic 1997: 64, 65, fig. VII/3
Cândești, jud. Buzău	1	Teodor 1970: 102, nota 18
Coroteni, jud. Vrancea	1	Bobi 1981, fig. 25/6; Constantinescu 1999: 71, fig. 8/9
Cristuru Secuiesc, jud. Harghita	1	Szekely 1971: 357, fig. 1/3-3a; Szekely 1988: 182, 183.
Cucuteni, jud. Iași	1	Boghian 1999: 115-124
Dănceni, Rep. Moldova	2	Corman 1998: 57, fig. 60/2, 3.
Davideni, jud. Neamț	3	Chiribuță 2000: 33, nr. 31; Mitrea 2001: 71, fig. 65/5; 76, fig. 65/4; 135, fig. 65/1. Teodor 1991: 126, fig. 8/ 3;
Dichiseni, jud. Călărași	1	Oprea 1999: 45, nr. 69; 2001: 34, nr. 33
Dodești, jud. Vaslui	2	Teodor 1984: 30, fig. 7/2,3; 35.
Dolhești Mari, jud. Suceava	1	Teodor 1978: 20, fig. 5/2.
Dulceanca, jud. Teleorman	2	Dolinescu-Ferche 1974: 87, 90, fig. 106/8.
Giurcani, jud. Jud. Vaslui	2	Buzdugan și Rotaru 1997: 412, pl. 9/1-2; Rotaru 2000: 35 nr. 38;
Izvorul Dulce, jud. Buzău	1	Miclea și Florescu 1980, fig 760; Popescu 1983: 275, fig. II/1; Ștefănescu 1996: 33; Constantinescu 1999: 71, fig. 7/12.
Lazuri, jud. Satu Mare	1	Stanciu 1999: 157.
Moțca, jud. Iași	1	Chirica și Tanasachi 1984: 255, nr. LI.1.B, fig. 12/12; Teodor 1997: 119, nr. 464.
Olteni, jud. Teleorman	1	Preda 1967: 513-520; Barnea 1979: 258-259, pl. 111/1; Bârză 1981, pl. 16/5; Știrbulescu 2000: 57, nr. 66.
Onești, jud. Bacău	1	Teodor 1978: 164, fig 5/6.
Poienița, jud. Vrancea	1	Teodorescu 1972: 91, nr. 47, fig. 7/1; Mitrea 1978: 45-50; Teodor 2005: 169, fig 4/2.
Răcoasa, jud. Vrancea	1	Bobi 1981: 107, fig. 27/5; Teodor 1997: 135, nr. 559.
Rădeni, jud. Neamț	1	Mitrea 1980: 108, fig. XLVI/2.
Sânmiclăuș, jud. Alba	1	Anghel și Blăjan 1977: 285-297; Velter 2002: 458, nr. CCXLV/1a; Rustoiu 2005: 63, nr. 80.
Seliște, Rep. Moldova	2	Corman 1998: 59, fig. 60/1, 5.
Soveja, jud. Vrancea	1	Teodor 1997: 147, nr. 637.
Șirna, jud. Prahova	2	Olteanu și Neagu 1983: 385; Olteanu et al. 2007: 176, fig. 23.
Ștefan cel Mare, jud. Bacău	1	Mitrea 1980: 108, fig. XLVI/1; Mitrea, Eminovici și Momanu 1987: 215-250
Traian, jud. Bacău	1	Teodor 1970: 101, fig. 6/12; Coman 1971: 79, fig. 5; Teodor 1997: 158, nr. 695.

Note

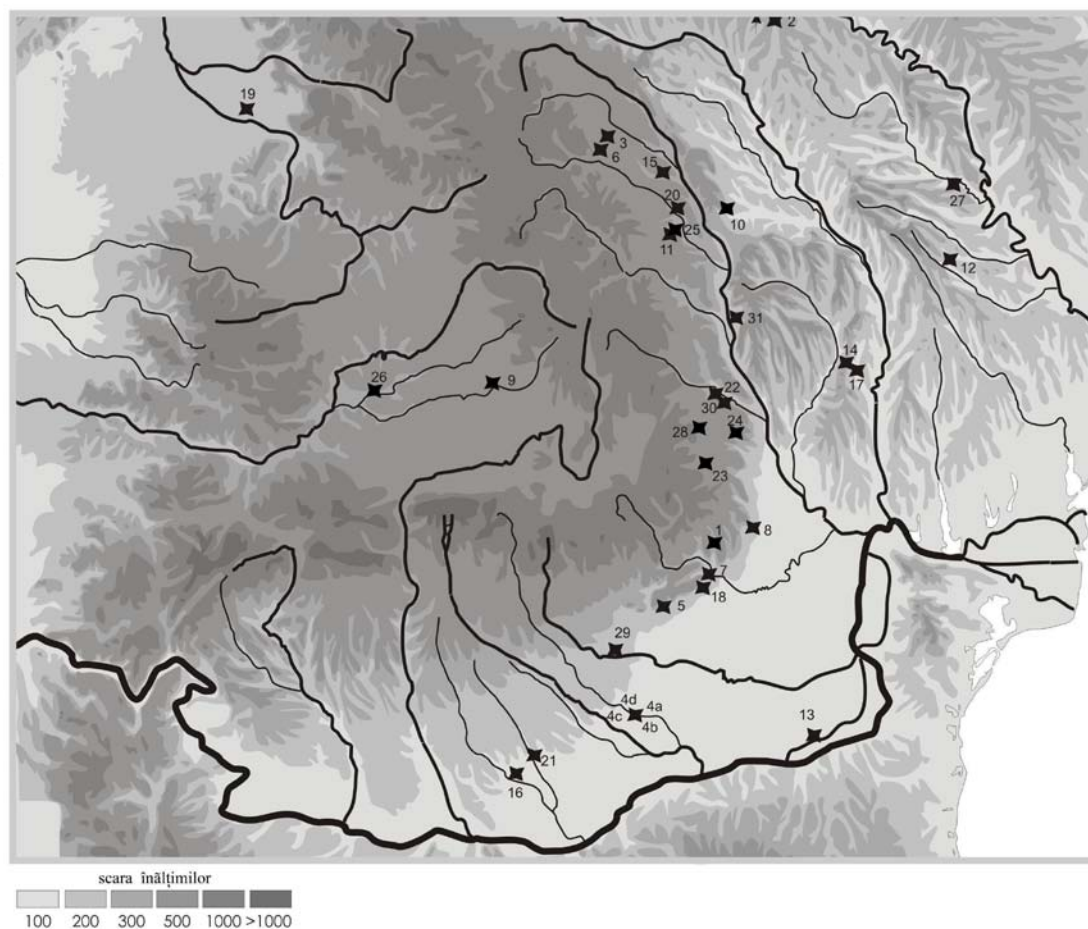
¹: Comunicare susținută la cea de-a II-a Sesiune Națională de Comunicări Științifice 'Arheologia mileniului I p. Chr.', Ploiești, 2003.

Bibliografie

- Andronic, M. (1997) 'Evoluția habitatului uman în bazinul hidrografic Soloneț din paleolitic până la sfârșitul sec. al 18-lea', *Suceava XXII-XXIII*, (1995-1996), Suplimentum VI, Iași
- Anghel, Gh. și Blăjan, M. (1977) 'Săpăturile arheologice de la Sânmiclăuș (com. Șona, județul Alba), 1974', *Apulum. Acta Musei Apulensis*: 284-307.
- Barnea, I. (1979) *Arta creștină în România*, București.
- Bârzu, L. (1981) *Der Fortbestand der Rumänen im ehemaligen Dazien*, București.
- Beninger, E. (1966) 'Der Langobardenfriedhof von Poysdorf', *Archaeologia Austriaca* 40: 167-87
- Bobî, V. (1981) 'Contribuții la repertoriul arheologic al județului Vrancea (dovezi ale continuității de locuire din secolele II – VII e.n.)', *Vrancea. Studii și Comunicări* IV: 97-140.
- Boghian, M. (1999) 'Un moule en pierre des VIe – VIIe siècles découvert à Cucuteni (dép. de Iași)', *Studia Antiqua et Archaeologica* VI: 115-24.
- Buzdugan, C. și Rotaru, M. (1997) 'Noi descoperiri arheologice în sud-estul podișului central moldovenesc', *Cercetări arheologice* X: 407-23.
- Chiribuță, P. (2000) în Mamalauca, M. (coord.) *2000 de ani de creștinism (Catalogul expoziției)*, pp. 33, nr. 31, Bârlad: Muzeul 'Vasile Pârvan'
- Chirica, V. și Tanasachi, M. (1984) *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. 1, Iași.
- Coman, G. (1971) 'Mărturii arheologice privind creștinismul în Moldova secolelor VI-XII', *Danubius* V: 75-100.
- Constantinescu, E.M. (1999) *Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre*, Buzău.
- Constantiniu, M. (1966) 'Elemente romano-bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei în secolele VI-VII', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 17(4): 665-78.
- Corman, I. (1988) *Contribuții la istoria spațiului pruto-nistean în epoca evului mediu timpuriu (sec. V-VII d. Chr.)*, Chișinău.
- Csallány, D. (1933) *A kunszentmártoni avarkori ötvössír. (Goldschmiedergab aus der Awarenzeit von Kunszentmárton [Ungarn])*, Szentes.
- Decaëns, J., Dastugue, J., Torre, S., Lecacheux, B., Pigeat, G. et Lafaurie, J. (1971) *Un nouveau cimetière du haut Moyen Âge en Normandie: Herouvillette*, Caen.
- Dolinescu-Ferche, S. (1974) *Așezări din secolele III și VI e.n. în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, București.
- Dolinescu-Ferche, S. și Constantiniu, M. (1981) 'Un établissement du 6-e siècle a Bucarest (decouvertes de la rue Soldat Ghivan)', *Dacia N.S.* XXV: 289-329.
- Kovacs, I. (1913) 'A mezőbándi ásátások (Les fouilles de Mezőband)', *Dolgozatok az Erdélzi Nemzeti Múzeum Érem-és Régiségtárából (Travaux de la Section Numismatique et Archéologique du Musée National de Transilvanie)* 4: 165-428.
- Kubica - Kabacińska, E. și Szmoniewski, B.Sz. (2002) 'Wczesnośredniowieczna łyżka odlewnicza z Nowej - Huty – Mogiły', *Materiały Archeologiczne Nowej Huty* 23:75-83.
- Mărghitan, L. (1985) *Banatul în lumina arheologiei, III*, Timișoara.
- Miclea, I. și Florescu, R. (1980) *Strămoșii românilor. Vestigii milenare de cultură și artă. Daco – romanii, II*, București.
- Fontes Historiae Daco-Romanae* (= FHDR) II, București, 1970.
- Mitrea, I. (1978) 'Cercetări arheologice privind secolele IV-XI e.n. în județul Vrancea', *Vrancea. Studii și Comunicări* 1: 45-50.
- (1980) 'Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în sec. 6-9', *Carpica* 12: 55-142.
- (2001) *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor. Așezarea de la Davideni din secolele V-VIII*, Piatra Neamț.
- Mitrea, I., Eminovici, C. și Momanu, V. (1987) 'Așezarea din sec. V-VII de la Ștefan cel Mare, jud. Bacău', *Carpica* XVIII-XIX (1986-1987): 215-50.
- Morintz, S. și Rosetti, D. V. (1959) *Bucureștii de odinioară*, București, 1959.

- Olteanu, Șt. și Neagu, N. (1983) 'Rezultatele cercetărilor arheologice de la Șirna-Prahova', *Materiale și Cercetări Arheologice* 15: 384-6.
- Olteanu, Șt., Grigore, N. și Nicolae, V. (2007) *Comunitatea sătească de la Șirna, județul Prahova (secolele II-X d. H)*, în *lumina izvoarelor arheologice*, București.
- Oprea, V. (1999) *Creștinismul pe teritoriul României. Primul mileniu (Catalogul expoziției)*, pp. 45, nr. 69, București: Muzeul Național Cotroceni.
- (2000) în Mamalauca, M. (coord.) *2000 de ani de creștinism (Catalogul expoziției)*, pp. 34, nr. 33, Bârlad Bârlad: Muzeul 'Vasile Pârvan'.
- Preda, C. (1967) 'Tipar pentru bijuterii din secolul al VI-lea e. n., descoperit la Olteni (r. Videle, reg. București)', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 18(3): 513-20.
- Procopius din Caesarea(1972). *Istoria secretă*, București.
- Rotaru, M. (2000) în Mamalauca M. (coord.) *2000 de ani de creștinism (Catalogul expoziției)*, pp. 35, nr. 38, Bârlad: Muzeul 'Vasile Pârvan'.
- Rustoiu, G.T. (2005) 'Habitatul în Transilvania în a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea', *Relații interetnice în Transilvania (secolele VI-XIII)*, București.
- Stanciu, I. (1999) 'Așezarea slavă timpurie de la Lazuri - „Lubi tag”, jud. Satu Mare (cercetările arheologice din anii 1977, 1993 - 1995). Contribuții la cunoașterea secolelor 6-7 în zona Tisei superioare', *Studii și Comunicări Satu Mare* 15 - 16 (1998 - 1999): 115-266.
- Szekely, Z. (1971) 'Elements byzantins dans la civilisation materielle des VIe-VIIIe siècles dans la sud-est de la Transylvanie', *Dacia NS* 15: 353-8.
- (1988) 'Așezări din secolele VII- VIII în bazinul Târnavei Mari', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 39(2): 169-98.
- Ștefănescu, A. (1996) 'Mărturii arheologice creștine în centrul și estul Câmpiei Romane (secolele IV-XI)', *Revista Muzeelor* 3: 30-4.
- Știrbulescu, C. (2000) *Paleocreștinism și creștinism pe teritoriul Romaniei - secolele III-XI (Catalogul expoziției)*, pp. 57, nr. 67, București: Muzeul Național de Istorie a României.
- Teodor, D. Gh. (1970) 'Elemente și influențe bizantine în Moldova în secolele VI-XI', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 21(1): 97-128, fig. 6/12.
- (1978) *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n.*, Iași.
- (1984) *Civilizația romanică la est de Carpați în sec. V-VII e.n. Așezarea de la Botoșana - Suceava*, București.
- (1991) *Creștinismul la est de Carpați, de la origini până în secolul al XIV-lea*, Iași.
- (1996) *Meșteșugurile la nordul Dunării de Jos în secolele IV-XI d. Hr.*, Iași.
- (1997) *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V-XI*, București.
- (2005) 'Tipare din secolele VI-XI d. Hr. în regiunile carpato-nistriene', *Arheologia Moldovei XXVIII*: 159-74.
- Teodorescu, V. (1971a) *The Migration Period, în Treasures from Romania. A special exhibition held at The British Museum, January-March 1971*, pp. 81-94, Londra.
- (1971b) 'Boucles d'oreille de l'époque romano-byzantine d'après les moules d'orfèvre trouvés au N. du Danube en Roumanie', *XIVe Congrès International des Études Byzantines, Bucarest 6-12 septembre 1971. Résumés-Communications*, pp. 157-8, București.
- (1972) 'Centre meșteșugărești din secolele V/VI-VII', *București. Materiale de Istorie și Muzeografie* 9: 73-97.
- Teodorescu, V., Dupoi, V.I., Peneș, M., Lichiardopol, D. și Panait, Gh. (1993) 'Stațiunea arheologică de la Budureasca, jud. Prahova (complexele daco-romane și străromânești)', *Materiale și Cercetări Arheologice* 1993: 365-88.
- Teodorescu, V., Dupoi, V.I., Peneș, M. și Panait, Gh. (1999) 'Budureasca. Străveche și statornică vatră de civilizație la originile poporului român. Cercetările arheologice din anul 1983 privind complexele străromânești de tip Ipotești-Cândești (sec. V-VII e.n.) (prior pars)', *Mousaios* V: 91-118.
- Teodorescu, V. și Peneș, M. (1984) 'Matricea de incidență a siturilor arheologice de la Budureasca (Budureasca 1- Budureasca 31, jud. Prahova), o oglindă a continuității multimilenare de viață, a unității culturale și a densității paleo-demografice în zonă', *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova* 1: 11-50.
- Velter, A.M. (2002) *Transilvania în secolele V-XII*, București.
- Vinokur, I.S. (1997) *Slov'inds'ky iuvel'ny Podnistrov'ia. Za materyalami doslidzhen' Bernashivs'kogo kompleksu sereidyny I tys. n.e.*, Kam'ianets' Podil's'kyy.

- Werner, J. (1954) 'Waage und Geld in der Merowingerzeit, Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften', *Philosophisch-historische Klasse* 1: 3-40.
- (1971) 'Zur Herkunft und Ausbreitung der Anten und Sklavenen', *Actes du VIIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques* I, pp. 243-52, Belgrad.

1. Aldeni; 2. Bernașivka; 3. Botoșana; 4. București (a. Dămăroaia, b. Soldat Ghivan, c. Străulești - Lunca, d. Tei); 5. Budureasca; 6. Cacica; 7. Căndești; 8. Coroteni; 9. Cristur; 10. Cucuteni; 11. Davideni; 12. Dănceni; 13. Dichiseni; 14. Dodești; 15. Dolheștii Mari; 16. Dulceanca; 17. Giurcani; 18. Izvorul Dulce; 19. Lazuri; 20. Moțca; 21. Olteni; 22. Onești; 23. Poienița; 24. Răcoasa; 25. Rădeni; 26. Sânmiclăuș; 27. Seliște; 28. Soveja; 29. Șirna; 30. Ștefan cel Mare; 31. Traian.

Fig. 1. Harta tiparelor din secolele VI-VII p. Chr.
Map of the moulds from the VI-VII centuries AD.